

Tjeenk Willink: overheid geen bedrijf

INTERVIEW, Van onze verslaggever Remco Meijer

gepubliceerd op 08 april 2009 22:21, bijgewerkt op 9 april 2009 11:15

DEN HAAG - Herman Tjeenk Willink, vicevoorzitter van de Raad van State, vindt dat de verhoudingen uit het lood hangen in 'de democratische driehoek staat, markt, burger'.

Herman Tjeenk Willink (ANP)

Hij heeft er al vaak voor gewaarschuwd en dit keer klinken zijn woorden nog krasser dan voorheen. 'De visie dat de overheid een bedrijf is, is failliet. De burger is geen klant.' De financiële crisis die uitmondde in een economische crisis, heeft dat een en andermaal aangetoond. 'Het is goed dat de Tweede Kamer nog recent heeft gedebatteerd over het eigen functioneren, maar het denken over de functies van de overheid is van niet minder belang.' Al was het maar om te vermijden dat na twee crises niet de derde uitbreekt, een sociale crisis.

Vicepresident Herman Tjeenk Willink presenteerde woensdag het jaarverslag van de Raad van State. Traditioneel laat Tjeenk Willink dat vergezeld gaan van 'algemene beschouwingen' waarin hij de kwaliteit van het openbaar bestuur behandelt. Al jaren hekelt hij, wat hij noemt, de bureaucratisch-bedrijfsmatige logica van de overheid.

Uit het lood

Ditmaal rept hij van een verstoord evenwicht binnen de democratische rechtsstaat. Hij vindt dat in 'de democratische driehoek staat, markt, burger' de verhoudingen uit het lood hangen. **De afgelopen jaren was er te veel markt en te weinig staat en heeft de burgersamenleving te weinig tegenwicht kunnen bieden aan de dominantie van de markt.**

'Het falen van de financiële markten is ook een gedeeltelijk falen van staten. De staat gaf niet aan waarin ze anders was dan de markt, en samen hebben ze de burgersamenleving weggedrukt. Juist in de Nederlandse traditie is de burgersamenleving het fundament van de staat.'

Normen

De falende staat kan zo desastreus uitpakken, omdat het handhaven van normen een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid is, zegt Tjeenk Willink. 'Als je een overheidstaak overlaat aan de markt, wissel je het perspectief. Niet het publieke belang staat nog langer

voorop als je een taak vermarkt, maar winst, en groei. Dat heeft geleid tot verwarring bij de burger. De burger moet behalve het particuliere belang ook het algemene belang dienen en daarin op de staat kunnen vertrouwen.'

Op de vraag of de burger als gulzige consument niet zelf ook heeft gefaald, antwoordt Tjeenk Willink: 'Ik heb de neiging om in dit krachtenveld het mildst te oordelen over de burger. Bedenk bijvoorbeeld dat de animo voor vrijwilligerswerk hier altijd buitengewoon groot is geweest. Ik ben zelf ook actief op dat terrein. Maar de overheid maakt het je vaak niet gemakkelijk om liefdewerk oud papier te doen. Je wordt altijd opgeroepen tussen negen en vijf uur door de overheid voor vrijwilligerswerk. Alsof je zelf niet werkt.'

Keuze

Tjeenk Willink is niet per definitie tegen marktwerking. Wat je aan de overheid overlaat en wat aan de markt, is een politieke keuze waarbij kwaliteit en algemeen belang voorop dienen te staan, benadrukt hij. Dat geldt net zo goed voor de zorg als voor het openbaar vervoer. 'Of neem het notariaat. Het is een algemeen belang dat de akten die daar passeren van hoge kwaliteit zijn. Maar beroepsgenoten zijn concurrenten geworden. Prijsconcurrentie betekent concurreren op kosten, terwijl kwaliteit geld kost. Je kunt je afvragen of hier vanuit het algemeen belang voldoende tegenwicht is geboden.'

Dat de overheid ook steken laat vallen, bleek vorige maand toen de Nationale Ombudsman zijn jaarverslag presenteerde en het woord 'wildgroei' viel. Tjeenk Willink: 'Alle constatering van de Ombudsman zijn juist. Maar zijn analyse stoelt op de klachten die hij krijgt, niet op een representatieve steekproef van hoe de overheid werkt. Als burgers van het kastje naar de muur worden gestuurd, is dat een gevolg van onduidelijk geregelde verantwoordelijkheden.'

Tjeenk Willink in het jaarverslag: 'In de concurrentiestrijd van politieke partijen op een beweeglijke 'electorale markt' raakt de voluntaristische visie op het algemeen belang al snel op de achtergrond. 'De politiek' moet 'leveren', en wel nu. Dat is een handicap wanneer moeilijke keuzen voor de lange termijn nodig zijn.'